

Quan tots els espanyols eren catalans

Autor: Juanjo Pérez

Data de publicació: 04-04-2019

“Entre 1282 i 1517 la visió italiana dels espanyols va quedar definida principalment en una frase: tots eren catalans.” Article d'En Juanjo Pérez traduït del castellà i publicat dissabte 23 de maig del 2015 a la pàgina web 'reasilvia'.

El 30 d'agost del 1282 el rei aragonès Pere III va trepitjar per primera vegada l'illa de Sicília. El seu viatge a aquelles terres tenia com a objectiu ser coronat a la ciutat de Palerm gràcies als drets dinàstics esgrimits sobre aquell regne per la seva muller, Constança de Hohenstaufen. Comença aleshores la presència aragonesa a Itàlia i amb ella la creació d'una sèrie d'estereotips entre les elits polítiques i culturals italianes en contra dels recentment arribats, que s'escamparà a la llarga sobre tots els espanyols.

Entre 1282 i 1442, la Corona d'Aragó va passar a ser una de les potències estrangeres que, juntament amb França i el Sacre Imperi Romano-Germànic, pledejaren pel control d'amplis dominis territorials a la península itàlica davant dels distints estats autòctons (Venècia, Gènova, Florència, Pisa, Milà, els Estats Pontificis, etc.) que lluitaven per mantenir les seves pròpies quotes de poder i influència. Al control aragonès sobre Sicília aquest continuà sobre Sardenya i Nàpols en els segles XIV i XV, reforçat per la incorporació temporal dels ducats d'Atenes i Neopàtria a Grècia.

La irrupció aragonesa al segle XIII va comportar dues novetats al complex mosaic italià. Per una part, es va desplegar una nova burgesia comercial amb la seu principal a Barcelona que va competir amb les talassocràcies veneciana, pisana i genovesa les quals consideraran aquella com a “catalans”. Per una altra part, va irrompre un nou tipus de tropa d'infanteria genuïnament aragonesa, els almogàvers, que assentaren les bases d'una creixent superioritat militar en els camps de batalla.

Davant d'aquesta nova realitat, es van produir les consegüents reaccions polítiques, econòmiques i culturals de resistència i xoc per part dels estats italians, que veien como un nou actor, fins llavors del tot aliè, maldava per fer-se

amb el control del que es considerava el centre econòmic de la Cristiandat. La reacció davant la irrupció aragonesa va tenir com a conseqüència immediata la creació d'un estereotip negatiu relacionat amb la Corona d'Aragó, en general, i dels seus integrants ?soldats i comerciants? en particular.

Aquesta reacció cultural es va basar en gran mesura en el que ha estat denominat un sentiment "protonacional" italià construït a l'entorn de la idea de superioritat cultural enfront de la resta de la Cristiandat. Ciutats-estat como Venècia, Gènova o Milà se sentien atrapades en la contradicció ideològica de considerar-se les millors hereves del període clàssic, però sense disposar, en canvi, de cap tipus de capacitat bèl·lica que els permetés conformar-se en un ens polític influent com la monarquia francesa o l'Imperi. En aquesta situació tan complexa es va produir el desenvolupament del "ideal de la unitat italiana", que no fructificarà fins al 1870 i el "Risorgimento", però que entre els segles XIV i XVIII abastarà completament el món polític i cultural italià.

En aquest context, la irrupció d'un ens polític nou, originari de la península ibèrica, ve a suposar un nou ultratge al territori italià, ja agitat per les intervencions i els plets provocats per les aventures dels monarques francesos i els emperadors alemanys des de pràcticament el segle IX. La reacció cultural es produeix tant entre les elits culturals de l'incipient Renaixement como en els poderosos grups mercantils que dirigeixen els destins dels estats més rics d'Itàlia. Per exemple, l'humanista i poeta Petrarca no dubtarà a definir els soldats aragonesos com a "estirp de mercenaris i traïdors" o "bàrbars i valents sí, però bàrbars de la pitjor estirp". Així mateix, els mercaders catalans quedaran descrits en diversos escrits venecians i genovesos dels segles XIV i XV com "arterosos, avars, traïdors, deslleials, sense escrúpols, marrans i circumcisos".

Aquesta imatge, per extensió i davant la manca d'altres referències hispàniques, s'estendrà a la totalitat dels originaris d'Aragó, Navarra i Castella, provocant la creació d'un estereotip que associarà, finalment, com a català tot allò espanyol, en ser Catalunya el territori peninsular més proper a Itàlia. Així, en els textos italians de l'època renaixentista hom denomina com a catalans personatges tan dispars com els papes Calixt III i Alexandre VI (tots dos valencians d'origen aragonès), el rei Ferran el Catòlic (aragonès), Gonzalo Fernández de Córdoba (castellano-cordovès) o Ignasi de Loyola (guipuscoà).

Paradoxalment, encara que l'associació de català amb espanyol estava inicialment circumscrita a una visió negativa i desdenyosa, els afectats per aquesta denominació (els espanyols que vivien o residien a Itàlia) utilitzaven així mateix el terme "català" de vegades per referir-se a ells mateixos com a conjunt distintiu i fins a cert punt homogeni i separat de l'italià, el francès o l'alemany.

D'aquesta manera, entre el 1354 i el 1364, per exemple, es funden els hospicis de Sant Nicolau i Santa Margarida dels Catalans a Roma per als peregrins originaris de la Corona d'Aragó i Navarra. Poc després, també a Roma, es funda l'hospici de Sant Jaume dels Espanyols per als peregrins castellans. Tot i això, amb el temps, tots ells quedaran unificats a l'església de Santa Maria de Montserrat dels Espanyols, identificada com l'església nacional espanyola a Roma. D'una manera similar, els ambaixadors castellans davant del Papa són descrits de vegades com a "catalans". O fins i tot els diferents bisbes que son nomenats per alguna raó a la Cúria participen de tant en tant de la descripció de "prelats catalans", encara que fossin originalment de llocs com València, Saragossa, Cáceres o Sevilla.

Aquesta associació del que és espanyol amb el que és català perdurarà fins a principis del segle XVI quan quedarà modificada per una nova generalització del que és espanyol. Aquest cop allunyat dels aspectes mercantils catalans. La nova associació se centrarà en aspectes merament militars desenvolupats a partir de la massiva presència de tropes espanyoles a Itàlia i de la percepció que els italians tindran de la hidalguia dels successius nobles i virreis espanyols durant els regnats de Carles I i Felip II, principalment. Aquest canvi es produeix en el nou context polític i diplomàtic europeu derivat de l'hegemonia hispànica provocada per la unió dinàstica d'Aragó, Castella, Àustria i els Països Baixos en la figura de Carles V, per un costat, i pel desplaçament de l'eix econòmic del Mediterrani a l'Atlàntic, juntament amb l'aparició de la Reforma protestant a Alemanya, per l'altre.

Això no obstant, i des d'una perspectiva històrica italiana, entre els segles XIII i XVI, tots els espanyols tindran ja per sempre alguna cosa en comú: eren catalans.

Pere III d'Aragó i Sicília

Aquest article va ser publicat dissabte 23 de maig del 2015 per En Juanjo Pérez, llicenciat en Història Moderna i Contemporània per les universitats de Saragossa i Pisa, doctorand en Política Internacional.

Bibliografia:

-
- IGLESIAS, CARMEN: No siempre lo peor es cierto. Estudios sobre Historia de España. Barcelona, Galaxia Gutenberg, 2008.
 - UBIETO, ANTONIO: Creación y desarrollo de la Corona de Aragón. Zaragoza, Anubar Ediciones, 2013.
<https://reasilvia.com/2015/05/cuando-todos-los-espanoles-eran-catalanes/>